

Jazykový rozbor 1

Dagmar Strejčková
d.strejckova@gmail.com

Jazykové rozbory

- 1. Rozbor hláskový
- 2. Rozbor lexikální a slovotvorný
- 3. Rozbor slovnědruhový a tvaroslovný
- 4. Rozbor skladebný (syntaktický)
- 5. Rozbor zvukové a grafické stránky slova
- 6. Rozbor komunikační situace a výstavby textu
- 7. Rozbor stylistický

Rozbor hláskový

- **Hlásky:** nejdůležitější jednotky zvukové stránky řeči
- **Fonetika:**
 - zabývá se zvukovými vlastnostmi jazyka
 - zkoumá zvukovou stránku jazyka ze všech aspektů
 - zkoumá způsoby tvoření a vnímání českých hlásek, změny při jejich spojování, melodickou (intonační) a silovou (dynamickou) stránku řeči, tempo mluvené řeči a její další vlastnosti

Hlásky

- Hlásky můžeme popisovat a třídit z hlediska produkčního, tj. z hlediska jejich tvoření, artikulace (jak je mluvčí vytváří, vyslovuje), nebo z hlediska percepčního, akustického (co posluchač vnímá sluchem, popř. též zrakem).
- Základní rozlišení hlásek – rozlišení na samohlásky (k nimž se připojují i dvojhlásky) a souhlásky

- **Samohlásky (vokály)**

- povaha tónů
- při jejich vyslovování se proud vzduchu, který rozkmitá hlasivky, neklade do cesty žádná překážka
- rozdíly mezi nimi důsledkem různého místa artikulace

- **Souhlásky (konsonanty)**

- mluvidla vytvářejí výdechovému proudu překážku
- Rozdíly vyplývají především z toho, která část mluvidel volnému proudění brání a jaký je charakter překážky

Postup fonetického rozboru

- 1. Fonetické určení hlásek (samohlásek, souhlásek),
- 2. hláskové alternace samohlásek, souhlásek, hláskových skupin,
- 3. místo alternace,
- 4. historické příčiny alternace.

Varianty slova

■ 1. Hláskové varianty

- a) samohlásky různé kvantity: *děšť – dešť, dvěře – dveře, slévač – slevač, brankář – brankař, rozstříhat – rozstříhat, umývadlo – umyvadlo*
- b) samohlásky různé kvality: *polévka – polívka, řepa – řípa, okénko – okýnko, hřmět – hřmít, kůžka – kožka, hejl – hýl, strouha – struha*
- c) samohláska a nula (prázdné místo): *více – víc, dále – dál, jako – jak, ihned – hned*
- d) souhlásky: *kovoryjec – kovorytec, čistění – čištění*

2. Tvaroslovné varianty

a) rod mužský i ženský: *čepel, hřídel, rez, prestiž, výstroj, obrouček – obroučka, řádek – řádka, pásek – páska, brambor – brambora, fazol – fazole* aj.

b) rod mužský a střední: *břich – břicho, barok – barok, pondělek – pondělí.*

c) rod ženský a střední: *náruč – náruči, líc – líce, snítka – snítka (snídaně – snídaní)*

d) tvary rodu mužského životného i neživotného: *bacil, mikrob, činitel, ukazatel.*

1. Slovotvorné varianty

- Odvozeniny od stejného základu stejného slovotvorného typu se shodným významem: *kytice* – *kytka*, *strniště* – *strnisko*, *účin* – *účinek*, *skladební* – *skladebný*, *tamní* – *tamější*, *raději* – *radši* apod.

Děkuji za pozornost